

УДК 7.74.746

Оксана **Богатчук**

старший викладач кафедри
декоративно-прикладного мистецтва
КІПДМ ЛНАМ

Традиції народного ліжникарства як навчальний елемент у формуванні художника декоративно-прикладного мистецтва

Анотація: У статті розглядаються напрями педагогічної діяльності відділу художнього текстилю Косівського інституту ПДМ ЛНАМ, який зберігає національні традиції в царині мистецької художньої освіти, що набуває особливої гостроти й актуальності в сьогоденні. Зокрема, звертається увага на вивчення та використання в програмових і дипломних завданнях окремого виду народного мистецтва та ліжникарства, що локалізувало в собі регіональні та самобутні національні риси. Ліжник як яскраве мистецьке явище матеріально-духовної культури є живою складовою художньої освіти, багатогранне невичерпне джерело натхнення, яке відкриває шляхи проникнення в сучасний мистецький простір, вимальовує перспективи подальшого оновлення освітнього процесу.

Ключові слова. Народне мистецтво, художня освіта, традиційний ліжник, творчий пошук, джерело інтерпретації, методи навчання, виразальні засоби, текстильні твори.

У художніх вузах регіонального значення у процесі становлення майбутніх фахівців у галузі декоративно-прикладного мистецтва важливу роль відіграють деякі основні аспекти, а саме: звернення до традиційного мистецтва, пошуки методів навчання, пов'язаних із процесами творення. Ефективною сферою духовно-творчого пізнання є активне вивчення окремих видів народного мистецтва, що розширюються в контексті національно-самоідентифікації в період відродження української держави. Водночас, формує в молоді естетичні погляди, активно впливає на емоції, думки й почуття.

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ вносить свою частку в загальний процес збереження

та передачі цих традицій через відображення їх у навчальних програмах і формування основних методичних засад, що скеровані на пошуки органічного взаємозв'язку народного мистецтва краю та професійної школи, їхнього подальшого розвитку.

Звідси й інтерес до ліжникарського промислу як самобутнього явища, що впродовж століть зберегло подих стародавньої мистецько-духовної культури, дійшло до наших днів та має продовження своїх кращих традицій у сучасних ремеслах, професійному мистецтві й в мистецькій освіті зокрема.

Збереження традиційних форм у виробництві ліжника, виразні художньо-стильові особливості, генеза його орнаментики, матеріальні та художньо-естетичні потреби сучасної людини служать першоосною процесів створення нових зразків ліжникових виробів, розширюють горизонти та можливості подальшого розвитку цієї галузі, формують нові напрями творчої діяльності.

Ліжник не лише несе інформацію про матеріал, формотворення, орнамент, композицію, колорит, традиції, суспільні вподобання, колективний досвід, але й охоплює сферу знань та уявлень, естетичні погляди, звичаєві, обрядові, етичні, моральні, релігійні аспекти тощо. Його повне осмислення дає нам можливість естетично освоїти матеріальний світ, художньо оформити довкілля.

Здобутки народного майстра переосмислюються та розвиваються професійними художниками декоративно-прикладного мистецтва.

Саме тому тема ліжникарства як галузі місцевого традиційного ткацтва не залишається поза увагою Косівського інституту ПДМ, зокрема, відділу ХТ, та з успіхом упроваджується в програмові завдання як навчальний елемент.

Протягом усього періоду існування відділу художнього текстилю в Косівському інституті напрацьована певна методика використання регіональних ткацьких традицій та відтворення цих надбань через художній образ. Беручи за основу традиційні форми виготовлення ліжників, їхні високохудожні зразки як джерело інтерпретації, студенти під керівництвом викладачів вирішують творчі завдання, що передбачають не лише створення одиничних творів, виробів, але й формування цілісних комплексів та художніх систем у оформленні житлового та громадського

інтер'єрів. Окреме місце ліжник займає в напрямі проектування та виготовлення одягових тканин.

Крім виробленої системи навчання, що відбувалася за умов засвоєння та відродження старовинних традиційних технологій ткацтва, викладацьким колективом відділу упроваджуються нові форми та методи навчання. Вводяться завдання, що пов'язані із творчою експериментально-лабораторною роботою: ведуться технологічні розробки авторських текстильних технік, вироблений практикум застосування натуральних та хімічних барвників, вивчаються принципи трансформації та адаптації народного мистецтва в сучасному суспільстві. Активно впроваджується в навчальну програму кандидатом наук, доцентом, кафедри прикладного та декоративного мистецтва Вахом І.С. курс комп'ютерного проектування, що сприяє збільшенню варіативного вирішення проектних розробок засобами растрової графіки та моделювання 3D. Навчальний процес відбувається за умов системної творчої праці, даючи можливість студентам отримати фундаментальні фахові знання. Тут значну роль відіграє вплив етнографічних практик та науково-дослідної роботи студентів і викладачів відділу, що опираються на процеси художнього сприйняття, продуктивну народну творчість.

У результаті такої діяльності розвивається здатність духовно-творчого реагування особистості на явища мистецтва: спостереження, оцінювання, переробка інформації, формування індивідуальних знань та вмінь. Усі складові етапи пізнання створюють необхідні передумови ефективного вирішення поставлених завдань, розуміння закономірностей творчого процесу. Цінність пізнання підтверджується ефективністю художньо-творчого розвитку особистості, досягненням професійної майстерності.

У відділі художнього текстилю напрацьовано низку курсових та дипломних робіт, на створення яких надихнув традиційний ліжник, його матеріал, художні чи технологічні особливості. Такі роботи вирізняються за своєю тематикою, характером, ступенем виразності, визначеними функціями тощо. Це твори декоративного характеру: орнаментальні композиції, тематичні гобелени, текстильні панно, рельєфні та об'ємно-просторові композиції. Вироблена методика ведення цих завдань, що

розподіляється на етапи з певною послідовністю: 1) постановка завдання, вивчення напрямку діяльності; 2) дослідження та аналіз джерела інтерпретації; 3) пошук художнього вирішення, розробка ескізу; 4) створення проекту текстильного виробу; 5) виконання роботи в матеріалі.

Найскладнішим навчальним елементом у процесі виконання завдання є творчий пошук. На цьому етапі найбільш повно розкриваються індивідуальні задатки та здібності студента. Не менш важливим і відповідальним завданням є збереження художніх особливостей регіонального мистецтва, та образної основи першоджерела.

Поряд із традиційним ліжником і його сталими варіативними рішеннями, студенти та викладачі спільно працюють, розвиваючи різні форми художніх творів із новими його функціями, що за своєю конструкцією, характером та образом змістом вимагають зміну традиційному декоруванні, його структурно-композиційному рішенні, авторському підході ще на рівні формування та проектування твору, виявлення індивідуальної художньої мови.

Ліжник із сільського інтер'єру, увійшовши в міський, значно розширив свої межі, вказуючи на функції, що відмінні від традиційних. На відділі стало поширеним звернення студентів до вирішення "ліжникового" панно, яке створюється як окраса для житлового чи громадського інтер'єрів. За своїми схемами вони споріднені з ліжниками, і в тій чи іншій формі наслідують їхні основні характеристики. Твори такого типу зазнають деяких змін. Акценти розподіляються на ефективність композиційних рішень через збільшення площі зображення, та динамічності композиції, посилення монументальності звучання, звернення до узагальнених рішень, посилення емоційного впливу. Однак всі ці якості розвиваються водночас із конкретними ознаками традиційної системи декорування.

Тривають пошуки засобів художньої виразності творів ліжництва через колорит, художню якість текстильної поверхні, загострення образно-естетичної сторони, збільшуючи художні характеристики інтер'єрних тканин, їхнього органічного входження в сучасне середовище. Деякі з вищезгаданих прийомів використали у своїх роботах такі дипломники: Грималюк Уляна (декоративна композиція "Різдвяна ніч"), Мельник Інна

(комплект декоративних тканин інтер'єрного призначення; вовна ліжникова, ліжникове ткання).

Нового звучання набув гобелен “Тіні забутих предків” дипломниці Ропар Надії. У творі використано ворсове ткання з м'якої не крученої вовни та гобеленові техніки. Таке поєднання створює враження ліжникового гобелена, де ворс виступає як виражальний засіб, що символізує ліс, верхівки дерев та природу Карпат, посилює емоційно-образне звучання.

Інші виражальні засоби ліжникового матеріалу використані в текстильних панно, що виконані у традиційній техніці ручного валяння, набивання, виявляють зв'язок традиції і новаторства. Виготовлені з кольорової вовни, вони справляють свіже естетичне враження. Студентам вдається через авторське застосування старої техніки та гребінної вовни досягнути виразної художньо-пластичної мови. Таким вирішенням відрізняються дипломні роботи Нікітюк Наталії (декоративне панно “Живий вогонь”), Гончарової-Цивінської Аліни (декоративне панно “Наше дерево”).

Сферою зацікавлення окремих студентів є об'ємні текстильні твори. Дипломна робота Різун Надії “Гори димлять” має виставковий напрямок. Це твір об'ємно-просторового характеру з образною мовою. На пошук художнього вирішення твору надихнув сам матеріал — ліжникова вовна, її м'яка та ніжна ворсиста структура, легкість і чистота натурального білого тону. Основою об'ємних форм є металевий каркас, що обплетений текстильним матеріалом. Тонкі нитки розрідженого ткання та масивні фактурні площини з вовни увиразнюють витонченість форм, посилюють контраст фактур. Завершує композицію конструкція у вигляді рами з живописним текстильним полотном, що допомагає розкрити ідейний зміст твору. Таким чином в одній композиції вдається досягнути гармонійного поєднання різних форм та цілісного прочитання художнього образу.

Такий різноплановий підхід у створенні текстильних творів інтер'єрного призначення дозволяє стверджувати про широкі можливості застосування ліжникового матеріалу за наявності творчого потенціалу студентів.

У формуванні фахівця художнього текстилю, що охоплює різні види діяльності, одним з напрямів є розробка тканин та одягу. У цій сфері в експериментальній практиці викладачів та студентів

відділу художнього ткацтва, застосовуються різноманітні підходи та творчі методи використання традиційного ліжника.

Враховуючи розвиток національної моди з умовами її одночасної модернізації етнічного стилю та збереження його культурної самобутності, на відділі, продовжується робота над розробкою рукотворної тканини для одягу. Проводяться сміливі пошуки широкого спектру художніх засобів і технічних прийомів через відродження старих технологій та їх модифікацій, створення нових тканин, що відмінні за своєю структурою і пластичними характеристиками.

Народжуються ліжникові тканини одягового призначення з новими властивостями, що виконують якісно нову роль. В одному варіанті традиційний ліжник трансформується у верхній одяг: куртки, безрукавки, пальто, тощо. В іншому він виступає як окремих декоративний елемент одягу з вираженою ворсовою чи крученою фактурою: комір, капюшон, манжети рукава, декоративні лінії по низу виробу або окремо виділені конструктивні зони. Знайдені вдалі розробки купонів метражних тканин для пошиття одягу у спосіб, коли “ліжникова”, легко скручена, нитка вовни вплітається у структуру тканини, створюючи різні ефекти у взаємному переплетенні ниток основи й підткання: розрідженого чи щільного ткання в поєднанні прядених та не прядених волокон; рельєфного ткання чи вплетеної вільно спадаючої необробленої стриженої овечої шерсті й ін.

Також вовняна грубо скручена нитка через достатній об'єм добре піддається для ткання, нашивання орнаментів чи в оздобленні виробів, що посилює декоративність звучання одягових тканин.

Окремо необхідно виділити групу тканин, що виконуються в техніці валяння. Виготовлені тканинним способом, а потім звалені, типу сукна, вони складають групу платтяних або пальтових тканин. Існує також певний досвід виготовлення аксесуарів: сумок, шалей, головних уборів, декорованих у техніці ручного валяння.

Усі ці шляхи надають широкий спектр можливостей для творчості та формування власного стилю, в основі якого лежать органічне відчуття естетики народної тканини та глибокий аналіз її художнього рівня. Таким чином у навчальних курсових та дипломних роботах студентів народжується безліч варіантів

їхніх рішень. Створюються унікальні й неповторні за своїми художньо-технологічними якостями одягові тканини та вироби, що формують новий образний зміст костюма етнічного стилю.

Ефективна та творча праця, набутий досвід роботи студентів і викладачів відділу художнього текстилю кафедри ДПМ у напрямі проектування й створення нових творів у галузі традиційного ткацтва були б неможливі, якби не розвивалися на родючому ґрунті народного мистецтва Гуцульщини, що стало їхньою основою, джерелом пізнання та натхнення. Звернення до культурної спадщини, збереження та відновлення традицій, трансформації новітніх ідей у сучасне мистецтво визначають вектор руху суспільства, обумовлюючи нові вимоги до соціальної діяльності.

1. Олена Никорак. Українська народна тканина XIX—XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Частина 1. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України) — Львів, 2004. — 583с.
2. Матеріали конференції. Організаційно-методичні засади професійного становлення майбутніх фахівців у галузі декоративно-прикладного мистецтва. Матеріали Всеукраїнської наукової студентської конференції. — Вишніця.: Черемош, 2014.— 97с.
3. Грималюк У.М. Яворівський ліжник: традиції і сучасність, 2009р.
4. -архівні матеріали кафедри ДПМ відділу ХТ курсових і дипломних робіт студентів ОКР «бакалавр» та «спеціаліст».
5. Списки дипломних робіт кафедри ДПМ протягом 2008—2014р.

ANNOTATION

Oksana Bohatchuk. Traditions of Folk Lzhnyk-making as a Train-ing Element when Molding an Artist of Decorative and Applied Arts. In this article, the author considers areas of teaching activi-ty at the department of Artistic Textile of Kosiv Institute of Applied and Deco-rative Arts of Lviv National Academy of Arts that preserves national tradi-tions in the field of art education, which is of particular urgency and relevance today. She focuses on the study and use of lzhnyk-making, a particular kind of folk art that localized regional and original national features, in the semester and graduate works. Lzhnyk, being a bright artistic phenomenon of material and spiritual culture, is a vivid component of art education, multifaceted rich source of inspiration, which opens ways to penetrate into the modern artistic environment, outlines prospects for the further renovation of the educational process.

Key words. Folk art, art education, traditional lizhnyk, creative search, source of interpretation, training methods, means of expression, textile works.

АННОТАЦИЯ

Оксана Богатчук. Традиции народного лижныкарства как учебный элемент в формировании художника декоративно-прикладного искусства. В статье рассматриваются направления педагогической деятельности отдела художественного текстиля Косовского института ПДМ ЛНАИ, который сохраняет национальные традиции в области художественного образования, которое приобретает особую остроту и актуальности в настоящем времени. В частности, обращено внимание на изучение и использование в программах и дипломных заданиях отдельного вида народного искусства лижныкарства, которое локализовало в себе региональные и самобытные национальные черты. Покрывало как яркое художественное явление материально-духовной культуры является живой составляющей художественного образования, многогранный неисчерпаемый источник вдохновения, которое открывает пути проникновения в современное художественное пространство, обрисовывает перспективы дальнейшего о бновления образовательного процесса.

Ключевые слова. Народное искусство, художественное образование, традиционное покрывало, творческий поиск, источник интерпритации, методы обучения, выразительные средства, текстильные произведения, лижнык.